

شماره: ۱۴۵۷

نوع تالیف : متون تحقیقات جنگ (گزارش راویان)
 عنوان : گزارش عمومی - کتاب اجتناب ناپذیری جنگ
 تاریخ انتشار:
 موضوع :

ملاحظات	طول مدت (روز)	تاریخ خاتمه	تاریخ شروع	مراحل تحقیق و تدوین
				تحقیق و جمع آوری
				تهیه گزارش
				تصحیح و چک اطلاعاتی
				ادیت و تصحیح نهایی
				تایپ
				انتشارات

نام و نام خانوادگی	دست اندرکاران
درودیان	راوی یا راویان
	نویسنده
	مسئول تصحیح اطلاعاتی
	مسئول تصحیح و تدوین نهایی
	تایپیست
	مسئول انتشارات

ملاحظات:

ارزیابی اطلاعاتی :

ارزیابی بهره‌دهی :

ملاحظات	تعداد استفاده شده در گزارش	تعداد کل	منابع و ماخذ
			نوار
			اسناد
			دفترچه
			کالک و نقشه
			گزارشهای مرکز
			سایر منابع

فصل اول:

جنگ ایران و عراق: بررسی نظریه‌ها

- مفهوم و کارکرد نظریه

- نظریه در بررسی علل وقوع جنگ

- علل وقوع جنگ ایران و عراق

- نظریه پردازان و تحلیلگران

- عراق

- ایران

وقوع جنگ ایران و عراق و ادامه آن در منطقه با اهمیت خلیج فارس به مدت هشت سال

و آثار آن بر سطح معادلات منطقه این در زمان پس از آن و سیاه‌دهای جنگ بر شکل بسیاری حوادث

و رخدادهای سیاسی-اجتماعی در داخل کشور، دامنه کلی و نظریه پردازی در مورد جنگ ایران

و عراق را سترش و مانده از این تحقیق بخشیده است. این مهم همزمان با وقوع جنگ و به منظور

علت آن آغاز شد و در مدت هشت سال جنگ ادامه یافت و پس از اتمام جنگ در مرداد سال ۱۳۶۷

و به ویژه تجاوز عراق به کویته در تابستان سال ۱۳۶۹ ابعاد نسبتاً جدیدی به خود گرفت. تداوم کلیت

و نظریه پردازی در مورد "علل آغاز جنگ" و هم چنین عوامل موثر بر ادامه و نحوه پایان یافتن آن با

رویکردهای متفاوتی صورت گرفته است. ضمن آنکه برخی از رخدادها و خارجی و داخلی بر این روند

تاثير نداشته است. در سطح منطقه اسی اشغال کویته توسط عراق و ماهیت جنگ عراق با متحدین برهبری
امریکا و ضرورت درهم کوبیدن نظام عراق بر اساس نظریه کسینجر صیبری بر کشیدن دندان
توجهی عراق "سبب گردید خصلت توسعه طلبی و عجاوز بودن رژیم عراق و شخص صدام نسبت
به همسایگان و ایجاد بی ثباتی در منطقه خلیج فارس بر مبنای از محوری ترین مفاهیم در رسم
چهره عراق و شخصیت صدام تبدیل شود. پیدایش این روند همراه با اعلام صدام به عنوان مجاز
در حمله به ایران از سوی دبیرکل وقت سازمان ملل به سبب گردید یکی از مهمترین عوامل روانی و حقوقی
که در ادامه جنگ ایران و عراق و مواضع ایران برابر با بیان بخشیدن به جنگ نقش داشت، روشن
و آشکار شود. این موضوع در این حمله چنانکه اشاره شد بیشتر در چارچوب ضرورت های حاصل از
زمینه سازی حمله به عراق و آزادسازی کویته توسط متحدین بر رهبری امریکا صورت گرفت ولی آثار
و نتایج مهمی را در اثبات حقانیت مواضع ایران و اقصای افکار عمومی در داخل کشور و تقویت مواضع
کشورهای منطقه نسبت به ایران، در برداشت. در عین حال تلاش امریکا و اروپا برای ساماندهی
اوضاع منطقه و عراق بر اساس دستاوردهای پیروزی بر عراق، منطقه خلیج فارس و تا اندازه ای جنگ

ایران و عراق را تحت تأثیر قرارداد، و به همین دلیل هم اکنون مسائل جنب ایران با عراق تا اندازه‌ای

در حقایق فراموشی قرار گرفته و تنها به مناسبت سالگشت جنب و یا به نظام بررسی مناسبات ایران

و عراق، در برخی موارد که به سمت بهبود یا تشنج حرکت می‌کنند، مورد توجه مجدد قرار می‌گیرد. با این

توضیح جنب ایران و عراق بر اساس رویکرد منطقه‌ای در حال تبدیل شدن به یک حادثه تاریخی است

و آنچه بیشتر کاغذی و توپیر قرار دارد جنب متحدین به رهبری امریکا و مسائل جاری عراق شامل

کشش بازرگان و چشم اندازهای آینده عراق بابت به ضرورت و نحوه کنترل و مهار واحتمالاً حذف

صدام می‌باشد.

در داخل کشور ترجمه تحولات سیاسی - اقتصادی، اجتماعی بر جبهه‌ای صورت گرفته است

و در حد فاصل اتمام جنب با عراق در سال ۷۶ تاکنون راهبردهای توسعه اقتصادی و پس توسعه

سیاسی رویکردهای کلی، گذر به جنب را دستخوش تحولات عمیقی قرار داده است ولی هم‌زمان

مسئله جنب ایران با عراق و آثار و پیامدهای آن عرصه‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و

نظامی را در کمند خود قرار داده است و به نظر می‌رسد تا چندین دهه کم و بیش این روند ادامه خواهد

داشت. چنانکه طی یک دهه گذشته برخلاف رویکرد بیرونی، در داخل کشور مآذ جنب هم چنان قانون

الزام برای رفتارهای سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و مابقیه ثقل نقد سیاستها، تصمیمات و رفتارهای

مسئولین نظام جمهوری اسلام در دهه اول انقلاب بوده است.

ارائه تحلیل و نظریه در مورد "علل و وقوع جنب" به عنوان یکی از مهمترین مسائل تاریخی و نظری

که در این کتاب بررسی آن مورد اهتمام قرار گرفته است، برخلاف "رویکرد کلی به جنب" که تا

اندازه این دستنویس تعریف شده است، نظریه ها و تحلیل ها یکاگان همانند گذشته است و به جز

چند کتاب و مقاله محدود هیچ گونه بررسی نظری عمیق صورت گرفته است. آنچه وجود دارد

در بعد تحلیلی و نظری متأثر از مطالبات است که در ریشه های اهداف ایران و عراق صورت گرفته

و در کتاب تحلیلی و ارزشمند ریشه های اختلاف ایران و عراق نوشته آقای جعفر ولدانی بازتاب

یافته است و هم چنین تحلیلی و نظریاتی که در منابع خارجی اعم از کتاب، مقاله یا رسانه ها منعکس شده

است و در داخل به عنوان منبع مورد استناد محققین و تحلیلگران قرار میگیرد به همین دلیل ^{بسیار}

محموس در این زمینه قابل مشاهده نیست، به عبارتی دیگر روش و منطق بررسی و گزارش نسبت

علل آغاز جنب تقیید نامحموسی داشته است و نیز مانند قابل توجه ارائه نظریه اجتناب پذیری
جنب می باشد که از نظر منابع و استدلال هنوز به عنوان یک نظریه علمی و مستحکم و بدور از غلات
و اغراض سیاسی، مورد شناسایی قرار گرفته است. و تاریخ طرح اولیه آن متعلق به همان
سالهای قبل می باشد ولی اخیراً با تشریح مناقشات سیاسی مورد توجه قرار گرفته است.
هم چنین از نظر منابع نیز بررسیهای انجام شده بر اساس منابع دست اول اعم از سند یافتو
با تصمیم نویسندگان در داخل ایران یا عراق و یا در سطح بین اهللی و منطقه ای بیشتر محسوسی
نداشته است. در تعامل میان روش و منطق تفکر و اندیش نسبت به جنب و دستیابی به
منابع دست اول و جدید چنانکه اشاره شد گام جدیدی و محقق برداشته شده است ولی
پایخ آن به نظر من رسد با گذشت زمان روشن خواهد شد.

صرف نظر از این ملاحظات جنب ایران و عراق، به ویژه "علل وقوع جنب"، در
چارچوب تئوریک می که منشاء متفاوتی از نظر منابع و استدلال دارد از منظر کلی ایران و نظریه
پردازان خارجی و داخلی، مورد بررسی قرار می رسد. به عبارت دیگر واقعیات جنب ایران با

عراق و حقایق نهفته در درون آن بر اساس نظریه های متفاوتی که ارائه شده است ادراک و تحلیل

می شود. با گذشت زمان به نظریه های رسد مفهوم بنی و توضیح جنبه ایران با عراق مجدداً در چارچوب

نظریه و تفسیر حوادث و رخدادها مورد خواهد گرفت. حال با این توضیح اجناس و اهمیت و

نقش نظریه ها در تبیین مسائل جنبه ایران و عراق، علل آغاز جنبه ایران و عراق در چارچوب

بررسی نظریه اجتناب پذیری مورد بازگویی و بازنگری قرار گرفته است. این اقدام در واقع

نوعی کالبدشکافی نظریات و ذهنیات موجود نسبت به جنبه ایران و عراق است. به این

منظور ابتدا مفهوم و کارکرد نظریه " بررسی خواهد شد و سپس نظریه های موجود در مورد بررسی علل

آغاز جنبه ها به طور عام بازبینی خواهد شد و پس از آن مجموعه نظریاتی که در مورد علل وقوع جنبه

ایران و عراق از منظر نظریه پردازان و تحلیل گران و دو کشور ایران و عراق وجود دارد، بررسی

خواهد شد.

* مقدر از تبیین تاریخ؛ حراش و جویزی "آغاز جنبه ایران و عراق است. دکتر مصطفی
زهرانی - نشر احصاء فی تاریخ - ۱۳۸۱، ۱۱، ۱۳۸

مفهوم دکاگر در نظریه

جنبه و انقلاب از ریشه ترین پدیده های اجتماعی هستند که سرنوشت حیات اجتماعی

حواس انسان را دستخوش تغییر قرار می دهند. برای شناخت این پدیده ها چه باید کرد و چه

روش های وجود دارد؟ اساساً آیا اینگونه پدیده ها قابل شناخت و تبیین هستند؟ علت

و ضرورت تبیین و نظریه پردازی در حوزه علوم اجتماعی به معنای عام چیست؟

ظهور و بروز حوادث و پدیده های اجتماعی بدین معنا باشد که مجموعه ای از

رخدادها و حوادث پراکنده و جدا از هم تحقق یافته و در نهایت یک روندی را شکل می دهد و

صورت بندی جدیدی را جایگزین وضعیت پیشین می کند. بررسی اینگونه پدیده ها چه به عنوان

شناسایی "رسانه معنی دار انسان" به عنوان فاعل رفتارها و اقدامات و چه به عنوان

* دکتر سید مهدی آقاپور مؤلف کتاب جامعه شناسی جنبه در مورد ویژگی های پدیده

اجتماعی و انطباق آن با راجع مقدس بر این نظر است: ویژگی های پدیده (اجتماعی) یا دفاع را می توان

در معنی بودن، اجباری بودن و نیز وجود لایه های عمقی و سطحی و داشتن بار ارزشی بدین رو

اجتماعی دانست. در مورد دفاع مقدس ایران باید آن را "پدیده اجتماعی نام تجویز کرد" روزنامه جهان نو - ۱۳۵۷/۲۵ ص ۴

شناسایی رفتارهای جمعی "در جوامع انسانی، چگونه باید انجام شود؟

هرگونه مواجهه انسانی با واقعیات خارجی اعم از پدیده‌های اجتماعی و طبیعی در واقع

برخورد عقلی، با عالم عینی می‌باشد و آنچه در این روند صورت می‌گیرد نوعی تبیین جهان عینی

بر پایه عقل است. تبیین یعنی معنی کردن، و آشکار سازی مجدد گریهای مسأله مورد نظر و درون

ارتباطات موجود. به همین دلیل در تبیین چندکار فهم صورت می‌گیرد. نخست حادثه تامل و علت

و قایق بیان می‌شود و دوم ارتباط و قایق با بگذر نشان داده می‌شود در مقام تبیین، فهم

حادثه با عقل امکان پذیر می‌شود. ایند گفته می‌شود هدف علم معقول *intelligibility* نرد

است غیر از این معانی ندارد. اگر میان عقل و معنی همچوای ذهن ما و عالم خارج معانی باشد،

منجر به ایجاد پرسش می‌شود. بر اساس این توضیح هیچ‌گاه میان موجودات خارجی رابطه ^{منطقی}

ببرقرار نیست، رابطه منطقی رابطه ای است که در فکر (۲) بوجود می‌آید.

۱- عبد الکريم سروش - در برابر از فلسفه علم الاجتماع - نشری - تهران - چاپ سوم - ۱۳۷۹ - ص ۷۹-۷۸

۲- همان ص ۱۵۹

این برداشت از نسبت جهان ذهنی و عقل با جهان عینی حاوی این معنا است که

اولاً فهم حوادث و رخدادها بدون تبیین آنها در فرایند سلسله اعمال فعال ذهن در برابر پدیده‌ها

عین عینی، امکان پذیر نیست. ثانیاً ادراک و برداشتها در تعامل ذهن با جهان عینی، به دلیل

تفاوت ساختارها و محتوای ذهن می‌تواند متفاوت و همواره دستخوش دگرگونی شود. فرغاً در

چارچوب تفکر اسلام، مارکسیستی یا لیبرالیستی برداشته از واقعیات اجتماعی یک نسبت

به همین دلیل برداشتها نسبت به موضوعات واحد در زمان حال و نسبت به پدیده‌های تاریخی

تفاوت است به عبارت دیگر هر تبیین و تقریبی این‌گونه‌ها خاص نسبت به رخدادها موجود است

و در اصل تفسیر یا تبیین رخدادها در چارچوب تقریب‌های متفاوت دیدگاه‌ها نسبت به آن

رخداد دگرگون می‌کند.
(۱)

حال با پذیرش این موضوع که محل شناخت پدیده‌ها یک فرایند عقلانی است که در

عالم ذهن نسبت به پدیده‌های چون عین صورت می‌گردد. نقش و کارکرد فرضیه و نظریه تا اندازه‌ای

روشن می‌شود. در کتاب نظریه‌های متعارض در روابط بین‌الملل در مورد ضرورت نظریه و کارکرد آن

آگنده است:

در هر رشته علمی برای درک پدیده‌ها، برای اندیشه، در مورد روابط درونی میان

پدیده‌ها، برای هدایت پژوهش و به عنوان هدف سودمند بلاواسطه‌تری که در

علوم اجتماعی مطرح است - برای تجویز سیاست گذار سیاسی درست و معقول وجود

نظریه ضرورت دارد. "در واقع" یک نظریه ابزار فکری است که به ما کمک می‌کند تا
(۱)

دانشه‌های خویش را سازمان دهیم. سؤالات با اهمیت مطرح سازیم در نظریه

چارچوبی برای ارزشیابی توصیه‌های سیاستگذاران را می‌بدهد.
(۲)

روزنامه از نظریه پردازان روابط بین‌الملل اصرار دارد که نظریه پرداز باید قابل به وجود نظمی

۱- جیمز دورن - رابرت فالترنگراف - نظریه‌های متعارض در روابط بین‌الملل - ج اول - ترجمه علی رضا طیب - وحدت‌نگری

نشر قدس - تهران ۱۳۷۶ - چاپ دوم - صص ۲۳-۲۵

۲- همان - صص ۴۷-۴۶

بنیادین در امور بشری و عدم وقوع تضاد فی امور باشد و فرض کند که می توان علل امور (حتی

به اصطلاح، علل رفتار غیر عقلایی) را به نحو عقلایی توضیح داد. روزی نگویم که این موضوع اشاره

(۱)

دارد که کسب حادش زندگی بشر به معنای عدم وجود ارتباط منطقی میان این رخدادها

نیست بلکه نظریه پرداز برای نظریه پردازی باید این شرط را بپذیرد که وقوع رخدادها از یک نظم

و منطبق پیروی می کند. اگر هر نظریه پردازی با این توضیح روزی همراه شود در واقع می پذیرد عمل

نظریه پردازی کشف قوانین حاکم بر وقوع رخدادها می باشد به عبارت دیگر وقوع حوادث و کولات

از یک نظم و منطبق خاصی پیروی می کند و نظریه پردازی باید پیش این اصل امکان پذیر است.

شاید همین دلیل است که در مورد مصداق نظریه پردازی بیان شده است "هر کس که می گوید"

تا از دل عدم انبجای ظاهری صحنه جهان، معنایی را به دست آورد که بر اساس آن کار برد

جدال هم به عنوان اموری که علاوه تضادش محسوب نشده بلکه بتوان آنرا را در درون انبجای نظم

* حدیثی که مورخین در کتاب بیست و یک ملت با در این نسبت به تعبیر و

و اعتدالت علی بر بشر گفته که آیا واقعتاً هوای گوشت که واقف هستند

تعبیر به این تعبیر (واقع گرایی) که کار هر دو هم خوانند و البته آیا تعبیر با واقعتاً منطبق است و در این صورت

تعبیر در اصل عبارت است از جمع آوردن راهها ۱۲ و معنی نیندین به آنرا از طریق برهان - ترجمه محمد زرار

در کتاب فلسفه و منطق - جلد دوم - چاپ ۱۳۵۵ - ۱۳۵۶

و هو شهندانہ تبیین کرد، باطناً یک نظریہ پرداز است
(۱)

نظریہ پردازِ در حوزہ مسائل علوم اجتماعی و در برخورد با پدیده های اجتماعی به معنای

شیوہ و روش تبیین پدیده ها از یک روی واحدی پیروی نمی کند. حاکم و برعکس از یک

جایگاه شناس بزرگ بر این نظر است که فهم در پر تو فرضیه انجام می گیرد. و فرضیه باستی از

امتحان کالیب بیرون آید، تا ما بدانیم درست فهمیده ایم یا نادرست فهمیده ایم. به همین

دلیل می گویند و بر طبیعت ترا ترا است. در صورتیکه هیچ عقیده است فهم در پر تو فرضیه انجام

نمی پذیرد و به همین دلیل است که هرگز نیازمند آزمون بعدی نیست. او می گوید ما رخدادهای

وژده را در علوم انسانی زودتر از نظریہ می فهمیم نخست رخدادهای وژده را می فهمیم و سپس نظریہ

را می سازیم. در حالی که در علوم تجربی جریان برعکس است، نخست به نظریہ پرداخته می شود

و در پر تو آن رخدادهای وژده را می فهمیم. بنابراین روش فهم و در نتیجه نظریہ پردازِ در صورتیکه با
(۲)

۱- همان - صص ۲۴-۲۵

۲- درسنامه از علم الاجتماع. صص ۲۷۲-۲۷۳

تاثير از مکتب پوزيتیویسم و روش تکلیلی و فهم اشیا بس معنای طبیعت گرا باشد فرض را بر این

می گذارد که وقوع پدیده های طبیعی علت دارد و در نتیجه در اجتماع نیز وقوع پدیده های انسانی

تابع عوامل آن است و نظریه پردازی به معنای کشف عوامل اجتماع است، در برابر این روش مکتب^(۱)

تفهیمی بوجود آمده است که شیوه فهم عینی بر همدلی (empathy) است که باید

دلیل فاعلان را مورد توجه قرار داد. بدین معنا که برای فهم باید خود را جایی فاعل نیز در جایگاه^(۲)

وود عویض و مفاغز بسین در مورد فهم حوادث تاریخ با روش تفهیمی می گوید نمی توان عوامل را

دستاویز قرار داد. او می گوید ما در تاریخ با رفتارهای روبرو هستیم که معنی دار است و برای

فهم باید خود را به جایی فاعل یا تاریخی گذاشت. برابر این توضیحات نظریه پردازی و فهم پدیده^(۳)

اجتماعی با ارقام از علم طبیعت، با این فرض صورت می پذیرد که وقوع رفتارها علت دارد و از

قانونمندی خاص پیروی می کند و برای فهم آن باید عوامل را شناخت و کشف و تبیین کرد و

۱- همان ص ۳۲۷

۲- همان

۳- همان ص ۴۶۸

انجام چنین فرآیندی امکان و قدرت پیش بین حوادث آکنده را فراهم می‌سازد.

اگوست کنت ابداع کننده واژه‌ی جامعه‌شناسی بر این نظر بوده همه علوم و از جمله

جامعه‌شناسی دارای چارچوب کلی منطقی و روش مشترک هستند و خاص آنرا، در پی کشف

قانون‌های جهانی حاکم بر پدیده‌های ویژه‌ای هستند که با آنرا سروکار دارند. کنت بر این باور

بود که اگر قانون‌های حاکم بر جامعه بشری کشف کنیم، به همان شیوه توانایی شکل دادن

سرنوشت خود را داریم که علم، ما را برای واکار رویدادهای جهان طبیعی مجاز انگاشته است. گفته‌ی

مشهور وی "توانایی پیش بینی، توانایی چهارمتری است." این ایده را شرح می‌کند. اصل دور (۱)

کیم نیز در کتاب "قواعد روش جامعه‌شناختی" بر این پندار است که باید با پدیده‌های اجتماعی

، همانند اشیاء برخورد کرد. گدیز در کتاب خود پس از نقد و بررسی این نظریه‌ها توضیح می‌دهد (۲)

که "اگر فعالیت اجتماعی را مجموعه‌ای از رویدادها بدانیم که به وسیله قانون‌های طبیعی

۲- همان - ص ۱۰

۱- آنتونی گدیز - جامعه‌شناسی پیش در آمدی انتقادی - ترجمه ابوطالب فخرایی چاپ دانشگاه تهران - ۱۳۷۱ - ص ۱۰

تعمین می‌شوند، هم گذشته را به بررسی در گذشته اندیم و هم در مورد در حال چگونگی تأثیر واکاوی جامعه

شناختی در آینده‌ی احتمالی خود کامیاب نبوده ایم. گذر از مفهوم جامعه‌شناسی بر مبنای علوم
(۱)

طبیعی را سازگار با شیوه‌های اندیشیدن دانشه در این فروپاشی آن تلاش می‌کند. وی بر این نظر

است که «تاگزیریم از مرزهای فراتر برویم که در آن [به سادگی ادعای] شود که جامعه‌شناسی و

تاریخ (یا درست‌تر بگویم علوم اجتماعی و تاریخ) از یکدیگر تشخیص ناپذیرند، وی سپس توضیح

می‌دهد «باید در کنیم که چگونه تاریخ، با رفتارهای فعال و کنش‌های بشر ساخته شده است

و همزمان، هم انسان را می‌سازد و هم نتایجی را به بار می‌آورد که بشر نیز در نظر دارد و نه پیش‌بینی

می‌کند.
(۲)

برای نظریه‌تعمین که گذر از تاریخ تا آن قرار دارد تا یک اصل بر فهم احوال از طریق

فهم بیان صورت می‌گیرد و باید خود را به جایی خالص قرار داد. چنانکه ریمون آرون می‌گوید

۱- همان ص ۱۲.

۲- همان ص ۱۴۷.

برای فهم نیات و انگیزه های تعیین کننده هر مجلس نیز باید آن را در بافت تاریخی اش بررسی کرد.

لکن دیگر باید متین و زحمتی است که در چهار عویب آن تصمیمی اتخاذ نشده است شناختن مایه های آن تصمیم

را فهمید. آرون در جایی دیگری در مورد وضعی مورخ مثال می زند "مورخانی که رویدادهای جنب
(۱) -

عربی دوم را بررسی می کند باید بداند که تا دنیای ذهنی، انگیزه ها و نیت های سیاستمداران

را نه تصمیم گیران سر نوشت جنب را رقم زده، در باید! ویلیام دربی، استاد کانادا
(۲)

تلفه بر آن بود که در توضیح رویدادهای انسانی باید به انگیزه ها و نیت ها توجه داشت

و به همین دلیل توضیح تاریخی با توضیح فیزیکی تفاوت دارد. توضیح پدیده های انسانی به معنی یافتن

انگیزه های کنشی است که در گستره ماجرا بوده اند. چنین توضیحی سرشتی فرجام باور دارد،

زیرا عمل را بر اساس هدفی که فاعل آن در نظر داشته توضیح می دهد. حال آنکه در مکاتب سقوط

جسم را بر اساس هدف یا انگیزه سقوط توضیح نمی دهند (۳)

۳- همان ص ۹۶

۲- همان ص ۱۰۵-۱۰۴

۱- زاد و انتخابی - ریون آرون - نقد تاریخ و سیاست در روزگار پدیدولوژی - انتشارات هرمس بهار ۱۳۸۰ - چاپ اول - ص ۹۸-۹۷

البته به همان میزان که روش «طبیعت‌گرا»، و تشریح به جامعه و پدیده‌های اجتماعی همانند

اشیاء دارای کاستی می‌باشد، روش تفهیم برپژوه در فهم تاریخ باسوانح و محدودیت‌های زیادی

مواجه است که بررسی این روشها در اینجا مورد نظر نیست. آنچه در این قسمت دنبال می‌شد نشان

دادن نقش و کارکرد نظریه در فهم پدیده‌های اجتماعی و تاریخی است و مهمتر از آن تفاوت در روش

و شیوه‌های فهم و درک که منجر به ظهور نظریه‌های متفاوت می‌شود. فهم علو و درخشاها

با تکیه بر فرضیات و نظریه‌ها، به یک معنا لباس بر قامت وقایع پوشانده است. این اقدام

از یکسو منجر به ظهور نظریه‌های متفاوت در مورد موضوعات واحد می‌شود و از سوی دیگر این

احتمال وجود دارد که نسبت کاملی، میان آنچه در چارچوب یک نظریه در یک دوره نسبت به یک

واقعیه اجتماعی یا تاریخی بیان می‌شود با واقعیات و حقایق نهفته در ماهیت و سرشت آن

پدیده اجتماعی یا واقعیه تاریخی، وجود نداشته باشد. به عبارتی دیگر در عین حالیکه استفاده از فرضیات

و نظریه‌ها به عنوان اصول و روشهای شناخته شده علمی رایج شده است و تا اندازه‌ای اجتناب

ناپذیر است و امکان تبیین پدیده‌ها و تحلیل و تکرار آنها را فراهم می‌کند و همین جنبه‌های روشی و فزاینده‌ها را

احکان نیز بر من سازد ولی باید به این موضوع توجه داشت که واقعیات در بسیاری از موارد "پسیده" در

تئوریا" است و لذا آنچه بنام واقعیات شناخته می شود به احتمال زیاد دلالت بر واقعیات ندارد. (۱)

به همین دلیل شناخت حاصل از تئوریا دچار نقص و کاستی نبوده و از اعتبار نسبی برخوردار است *

فایز ابند در کتاب "صنوروش" خود معتقد است که پدیده های اجتماعی - انسانی پیچیده تر از آن

هستند که بتوان از منظر یک تئوری و روش واحد به کلی و تبیین آنرا نشست. تئوری ها اساساً

کارکردی تغلیب / کتف گرا دارند. نشست پدیده ها را در چارچوب یک نظری خود محور کرده

و سپس از زاویه خاص و بایست فرض ها و پیش تجربیه های مشخص به تدقیق و تکلیف آن

می نشیند و در نهایت بر یافته های خود جبهه می نهند و پیشانی آنان مهر جهان

شهوئی و معرفتی عمومی می زنند. (۲)

نظریه های علمی و فلسفی

۱- دکتر محمد رضا تاجیک رئیس مرکز بررسی های استراتژیک رئیس جمهوری - یادگفتاوان های اصفی

در جمهوری اسلامی ایران ۱۳۶۸ - ۱۳۷۶ - فصلنامه سیاست خارجی - سال هفتم - زمستان ۱۳۷۸ - ص ۹۹۱

۲- همان

* دکتر زهران برای تئوراست که تئوریه ها تنها نیمه روله است به این معنا که از یک جوف
به طبیعت تئوریه اطعای گدی که در آن طرف گیریبب ما تئور جنبش از اصدات ناریده زنه لگور
گفتند / اخذ / ص ۵۰ / شماره ۱۱ / ۸۰

نظریه‌ها در بررسی علل وقوع جنگ

گروه بی‌نصته‌ها لستی نظریه پرداز روابط بین‌الملل "در چهار قرن اخیر در روابط بین‌الملل

علل جنگ موضوع نذوکا بوده است" ولی همان گونه که وی تأکید می‌کند "هنوز پاسخ به پرسش

قدیمی چرا جنگ خارج می‌دهند" وجود ندارد. در عین حال به نظریه‌پردازان رسیدن سترش ادبیات جنگ

با نظریه‌پردازان پیرامون ریشه‌ها، علل و سازوکارهای آغاز جنگ اساساً متأثر از تغییر

ماهیت جنگ و به کارگیری سلاح‌های جدید است که بخشی از ایجاد آن در دو جنگ جهانی اول

و دوم آشکار شد. دستاویز بسیاری از کشورها به سلاح‌های هسته‌ای و مخاطرات ناشی از

انفجار اتمی با توجه به میزان دواثر هم‌رسان و ناوازی توسط امریکا که بیش از ۱۰۰۰۰۰

گنجه بر جایی ندارد، تصور آن موجود نسبت به جنگ رانقت تأثیر قرار داد. و چشم انداز

وقوع جنگ اتمی غیر قابل تصور است. این تحول تا حد زیادی انتخاب بین استراتژی نظامی و

۱- کی، وی، جی هالستی - بررسی نظریه‌پردازی جنگ - ترجمه رضامه طاهره مقدم مطالعات دفاعی - امیر - ۱۳۸۰

۱۳۸۰ - ش ۲۶ - ص ۶۱

۲- همان

۳- والتروجنز - منطق روابط بین‌الملل - ترجمه داوود حدیدی - دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی - تهران - ۱۳۷۳

ص ۲۵

* ترجمه مصطفی زهرانی بر این اثر است که نظریه‌پردازان جنگ و صلح بین‌المللی در این موضوع
علل جنگ و طولانی شدن آن را بررسی کرده‌اند و دلیل به موضوع خاتمه جنگ که توجه عدول کرده
و در این زمینه حذر نشود و وجود دارد: ۲- نقد و احضار من نولیته (۱) ۱۳۸۰.

و تجاری را تحت تأثیر قرارداد زیرا این خود را می داد که از جنب می توان حدیث کرد. بر همین اساس بلائی

نگاردهای برای جلوگیری از وقوع جنب شکل گرفت. رهوند کوهن نظریه پرداز روابط بین اهل در

این زمینه می نویسد:

در قرن بیستم که ما شاهد دو جنب و بی با دهرها علیون تلفات جانبی بوده ایم

و حالاً نیز مواج با خطر کشتار همی ناشی از سلاوحی هسته ای می باشیم، طبیعی

است که بالاترین ارجحیت در مطالعه سیاست بین اهل در به سئوالات ذیل اخصا می

داده شود که چگونه می توان مخاصمات را منظم، از جنب اجتناب و زمینه های

همکاری را فراهم نمود؟

(۱)

مکول مفهومی و تقیید ادراکی که نسبت به جنب وجود دارد در شرایطی مهورت می گسرد که بش

از این، چنین تصور می شد که وقوع جنب اجتناب ناپذیر است و در چرخه های متناوب در هر قرن

۱- ریچارد روزنکراش، مقاله جنب تجارت و وابستگی متقابل ۱۹۸۹- کتاب نظریه های روابط بین اهل- ج

اول- ص ۱۰۲۶

۲- رهوند کوهن- قواعد سازی در سیاست بین اهل- ترجمه مصطفی شیشه چی- نشر مفر- تهران- تابستان ۱۳۷۰- ص ۲۵

حتمی است (آرنولد تونین بی) و برای تکرار جنب باید آنقدر زمان بگذرد که نسل جدید رنج‌ها و هزینه‌ها

جنب جنبی را فراموش کند (لوئیس ریچاردسون) حتمی در رویداد کلازوتیس به جنب و تونین (۱)

آن به عنوان ابزار سیاست جنب تنها یک اقدام سیاسی نبود بلکه ابزار حقیقی سیاسی و ادامه

گفتمان سیاسی با استفاده از ابزار دیگر به شمار می‌رفت. این به معنای عملی کردن جنب توسط (۲)

کلازوتیس بود. با وجود اعداد این نظریه با آشکار شدن ابجاد مخاطره آمیز جنب، تدریجاً جنب

به عنوان یک رفتار انحرافی آمیز تلقی می‌شد که به جایی نگارگری آن به عنوان ابزار سیاست باید (۳)

برای جلوگیری از وقوع آن تلاش کرد.

در عین حال نظریه پردازان در مورد ریشه‌ها و علل جنب با هدف جلوگیری از وقوع آن ناظر

به ملاحظات و فرضیه‌هایی می‌باشند. در حالیکه برخی از مردم وقوع جنب را متأثر از اوضاع و احوال تاریخی

۱- جیمز دوئرین - رابرت فالترزراف - نظریه‌های متعارض در روابط بین الملل - ترجمه علی رضا طیب - وحید

بزدین - ج دوم - نشر قدس - چاپ دوم - تهران ۱۳۷۶ - ص ۵۳۰-۵۲۹

۲- کی. وی. جی. هالستی - بررسی نظریه پدیده جنب - ترجمه رضا میر طاهر - فصلنامه مطالعات دفاعی

امنیتی - ۶ - ۱۳۸۰ - ش ۲۶ - ص ۷۷

۳- همان

من دانستند و یا نسبت به «امکان جنب تضاد» یا ناخواسته «بفرمانی وجود داشتند دانشمندان
(۱)

علوم سیاسی و سایر نظریه پردازان کلان نظر تا کنون نگردد جنب بین انتخاب آگاهانه و حساب

شده است و نزدیک انفجار نبی تصمیم
(۳)

حوزه فزائلی نیز در تعریف منازعه می گوید دولت یا دولت کنش‌های را انجام

می دهند که با تدبیر سازگارند و در اکثر موارد طرفین منازعه در انتخاب منازعه یا جستجوی جایگزینی

مشارکت آمیز یعنی حل و فصل منازعه آزادی عمل دارند. در واقع تا کنون جنب به عنوان «تصمیم
(۴)

آگاهانه» و «انتخاب آزادانه» از فرضیات بنیادین در ایجاد اعدا واری برای کسب موفقیت در

حل و کسب از وقوع جنب و نظریه پردازی در این خصوص را سئیل می دهد زیرا اگر چنین نظری

۱- گاستون بوبول - جامعه شناسی جنب ص ۱۲۵

۲- جیمز دورنتی - رابرت فالترگراف - ص ۵۱۷-۵۱۶

۳- همان

۴- جوزف فزائلی - مقاله: تحلیل منازعه، نظریه بازی ها و نظریه چانه زنی - ۱۹۷۳ - کتاب نظریه های

رابطه بین اهل - کارل دوپچ - رابرت کوهن و جوزف نای و همکاران نویسندگان - ترجمه و تدوین و صد

بزرگی - مؤسسه انتشارات ایران - تهران - چاپ اول ۱۳۷۵ - ص ۹۲۰-۹۱۹

وجود داشته باشد که جنب پدیده ای کاهلا غیر منظم و مستقل از حر علیت حد فذار و تابع هیچ شرایط

و احتمالی نیست باید از مطالعه آن چشم پوشید. به عبارت دیگر اگر چه تکراری شود و علل یا

بدنه ها و دستاویزهای متفاوت منجر به «شکل خاصی» از جنب می شود ولی این عوامل بدین معنا

نیست که جنب یک پدیده نامنظم و بدون علیت حد فذار باشد. و اگر چه جز در این زمینه می نویسد:

پژوهشهای علمی مربوط به جنب بر یک زمینه مهم استوار است: رفتارهای ستر

حیوانیه دارای انلوها و قواعدی است و می توان این گونه رفتارها را به صورت سیستمی

(نظمدار) تشخیص داد. اگر این فرضیه نادرست باشد، یعنی چنانچه رفتار دوران

جنب در هر موردی شکل خاص و منحصر به فرد داشته باشد، در آن صورت این

جنب پژوهش بی ثمر خواهد بود.
(۳)

۱- گاستون بونول - ص ۱۲۵

۲- همان ص ۱۲۵

۳- منطق روابط بین الملل ترجمه داوود حدیدی - ص ۲۳۹

با توجّه به اینکه هرگونه نظریه پردازى در مورد علل وقوع جنگ ناظر بر توفیق از مفهوم جنگ مى باشد

لذا وانگه اس جوینز جنگ را «صافه اى سازمان یافته از سئزده هاى مجده صلحانه بین

گروه هاى اجتماعى و ملل» توفیق مى کند. وى سپس پانزده تئورى مربوط به علت جنگ را بر
(۱)

شمارى و توضیح مى دهد:

۱- عدم توازن قدرت

۲- تحول قدرت

۳- ملل گزینی، جوامع خواهر، وحدت طلبی

۴- داروینسم اجتماعى بین الملل

۵- محفل شدن ارتباطات بر اثر برداشت نادرست.

۶- محفل شدن ارتباطات بر اثر اشتکالات فنی

۱- همان

۷- سابقه تسلطی و مسائل امنیت

۸- انسجام داخلی از طریق فاصله خارجی

۹- فاصله بین اهللس از طریق کشمکشهای داخلی

۱۰- محرومیت نسبی

۱۱- تجاوز طلبی فطری و جامعه شناسی

۱۲- عوامل اقتصادی و علمی

۱۳- مجمع نظامی و صنعتی

۱۴- محدودیت جمعیت

۱۵- پایان دادن به فاصله با توسل به زور
(۱)

چنانچه حالتی توضیح می دهد باید به این موضوع توجه داشت که «جنبش ملی از شیوه های

متعدد به منظور اعمال نفوذ، اعمال فشار بر این تغییر در مدت زمان نسبتاً کوتاه و حل موضوعاتی

که در روش های حل و فصل اختلافات توانایی انجام آن را ندارند محسوب می شود. حال آنکه آنچه
(۱)

به ظاهر آن جنب صورت می گیرد در واقع "سببش بر سر ارزش های خاص و یا همان واژه ای که

بشر افراد بکار می برند یعنی بر سر موضوعات" است. کونیس کوزر در توفیق مبارزه به همین موضوعات
(۲)

اشاره می کند: "مبارزه ای بر سر ارزش و مطالبه منزلت، قدرت و منابع نادر، که در آن هدف حرکت

از طرفین خنثی کردن، صدمه زدن و یا نابود ساختن رقبای خویش است".^(۳) با این توضیحات

باید "روش وشوه" به معنای بکارگیری ابزار زور و توسل به جنب با "موضوعات" مورد اختلاف

را از بند تقلید کرد. موضوعات متنوع است و حتی برخی از موضوعات ثابت نیز در گذر زمان تغییر

شرایط دستخوش تحول می شود ضمن اینکه موضوعات به تدریج متغیّر و جنب نیست زیرا این موضوع

در یک زمان شاید منجر به جنب شده است ولی در شرایط دیگر همین تأثیر و کارکردی را نداشته است.^(۴)

البته میان علت اصلی جنب و یا بانه ها و دستاوردها نیز باید تفاوت گذاشت. در هر صورت
(۴)

۱- هالستی - بررسی پدیده نظری جنب - ص ۸۴

۲- همان ص ۸۴

۳- جیمز دوئرتی - رابرت فالتزگراف - ج اول - ص ۲۹۶

۴- والتراس جوز - صص ۲۷۳ - ۲۷۲

جنب به عنوان یک پدیده سیاسی، کارکردهای رایجی می‌سازد که در هر جامعه بشری از اهمیت اساسی (۱)

برخوردارند و شاید یکی از مهمترین علل جنب ریشه در همین موضوع داشته باشد زیرا از «علل پایداری (۲)

جنب، آگاهی جماعت برای توسل به زور است.» حال مابا حذف کاستن از تئوریات یا توسعه طلبی، (۳)

و بی‌گنجه باید از سوی دولت مورد بررسی و اهتمام قرار گیرد این است که جنب آیا به دلیل به خطرافرادان

«موضوعات» است. یا ملاحظاتی دیگری نقش و تاثیرگذار است؟ (۴)

با وجود اهمیت تئوری‌های مورد اشاره و البته اس‌س‌جوز، به نظر می‌رسد، در تئوری

پانزده گانه، ترکیبی از مسائل مختلف به عنوان «علت جنب» مورد اشاره و تأکید قرار گرفته است.

غرضاً عدم تواندن قدرت یا «تحوّل قدرت» بیشتر به تعریف شرایط میان دولت و کشور اشاره

دارد، در صورتیکه فاکتورهای واصله فاکتورهای تاریخی به معنای واقعی موضوعات را شامل می‌شود.

۱- والتراس جوزف ص ۲۳۸

۲- جیمز دورن - رابرت فالتزگراف - ج ۲ - ص ۵۱۴

۳- همان - ص ۵۱۷

۴- هالستی - صص ۷۸-۷۷

که تحت شرایطی می‌تواند علت وقوع جنب باشد. با این علاقه مناسب است برخی از این نظریه‌ها مورد

بررسی قرار گیرد.

«مناقشات مرزی» بر پایه اهداف تاریخی ریشه و علل بسیاری از جنب‌های معاصر و پیشین

را تبیین می‌دهد. ریچارد اسکوفیلد جنب ایران و عراق را بر اساس این فرض که «مناقشات مرزی

حاصل روابط عشق‌مندی است که ممکن است در یک زمان معین بین دو کشور همسایه پیش

آید» مورد بررسی قرار داده است. وی قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر را یکی از تأمل‌برانگیزترین معاهدات مرزی

رو در خانه‌ای ذکر می‌کند و بر این توضیح علت جنب محمد صیاد در کشور و نادریده گرفتن قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر

توسط عراق می‌نویسد: احتمالاً عراق به این نتیجه - که به تدریج روشن شد نتیجه نادرستی بوده است -

رسید که تحولات ناشی از انقلاب ایران، زمینه را برای اعاده شرط العرب به صاحب واقعی اش!

فراهم ساخته است» وی سپس به تجاوز عراق به کویته و مناقشات مرزی عراق با کویته اشاره و

۱- ریچارد اسکوفیلد - مناقشات مرزی در خلیج فارس - مجله گفتگو - شماره ۲۱ - پاییز ۷۷ - صص ۴۲-۴۳

۲- همان

پذیرش خط آتلوگ توسط عراق را چنین تفسیر می‌کنند که: این عوامل بی‌رونی هستند نه نقش تعیین کننده

در این نوع مناقشات ابراهیم کندی
(۱)

با این توضیح سه مسئله جداگانه وجود دارد. نخست «مناقشات مرزی» که پس از وقوع جنگ

مغرب به انعقاد یک «معاهده مرزی» برای حل اختلافات شد و مسئله سوم «تفسیر شرایط» و

تأثیر آن در فعال شدن مناقشات بر روی اختلافات مرزی و نادرید گرفتن معاهده ۱۹۷۵ الجزایر

توسط صدام حسن می‌باشد. امروز اختلافات مرزی میان دو کشور هم چنان وجود دارد، عراق

جدداً معاهده ۱۹۷۵ را از سر چه با اما و آنرا، ولی پذیرفته است و اوضاع تا اندازه ای آرام است.

موضوع قابل ملاحظه در این میان نقش معاهدات مرزی است که در یک زمان چاره‌جوی

وجود می‌تواند برای پایان بخشیدن به مناقشات می‌شود ولی در شرایط دیگر می‌تواند بهانه برای

از سرگیری درگیری باشد. * می‌تواند کوهن در توضیح این موضوع برای نظر است که «معاهدات ممکن

۱- جان - ص ۴۴

* جرج فزید من بتیانده، روبرو به استو القور معتقد است «حالی که هر جنگی در آن انجام
گرفته و پایان می‌دهد، زیر بنای کشور بعد از جنگ به حساب می‌آید. هیچ جنگی نیست که به هر جنگی پایان
بخشد. نقش جنگ بیشتر از وقوع آن است به حساب می‌آید. ارتقاء به هر دو تفسیر خند -
ترجمه حسن ندرایی - معارف آنتاب - شماره هفتم - ص ۱۳۸۰ - ص ۶۲

است تفصیلاً نند و این انتظارات مربوط به اعتبار آن متن مدام در حال تفصیل است. عوامل مختصی مانند

«زمان و تفصیل اوضاع و احوال»، «تفصیل در کار در هر یک دولت» نقش مهمی در نادره نقش

معاهدات دارد. هالسی در بررسی نقش معاهدات به نقل «هانس باخ و واسکوئر» ذکر می کند

معاهدات نتیجه جنبه را مختص می نند و نمایانگر تصمیماتی هستند که به نحو عقده رانند از شرح را مختص

می دهند و بسیاری از موضوعاتی که باعث وقوع جنبه قبلی شده اند رفع می شوند و این انتظارات

به وجود می آورد که طرفین معاهدات خود را انجام دهند و می نند شرحی بعدی برای تریز از تعهدات

، نادره ها، تحمیم ها و احتمالاً جنبه عقاب آنرا را توجه می کند. دی پس با وجود کار در دهی

مشیت معاهدات در رفع اهداف پیشین و همیشی بین موضوعات آئنده و ابداع شیوه های برای

عقاب با آنرا تصریح می کند «در جی عوارده، توافق نامه های بزرگ صلح منبایی برای دوره های آتی

اسانژ موند کوهرن - قواعد بازی در سیاست بین الملل - ص ۱۸۵

۲- همان ص ۱۸۵

۳- همان ص ۱۸۶

۴- هالسی - ص ۸۳-۸۴

منازعه و جنب می‌شوند. در ضمن عوارضی صلیح خود تبدیل به عامل و باعث جنب می‌شود.^(۱)

«تحوّل قدرت» به معنای مبارزه طلبی قابل ملاحظه علمی و صنعتی موجود بافتاد به سبب سریع^(۲)

اجتماعی یا حاصل پیشرفت تکنولوژی اقتصادی است که به هر حال در تحولات ملی داخلی ریشه دارد و یکی از نظریه‌ها

رایج برای توضیح علت جنب است. در چارچوب نظریه تحول قدرت به اعتقاد بر آنکه اساساً وضع موجود را

برهم می‌زند نیز اشاره می‌شود. با تأکید بر موضوع «قدرت» نظریه‌های دیگری شامل «قدرت خداداد»

یا «توازن قدرت» نیز در چارچوب نظریه تحول قدرت قابل بحث می‌باشند. فرض اساسی در نظریه تحول

قدرت یا خداداد قدرت و توازن قدرت بر این پایه قرار دارد که وضع موجود که تحت شرایط خاصی و در

چارچوب و مابین مشخص شکل گرفته و مطلوب است دچار چالش و تغییر شود. والتراس جوهر

در تعریف «عدم توازن قدرت» می‌نویسد: یعنی برهم خوردن نامطلوب موازنه قدرت در میان

کشورهای عنوان نگران کننده ترین حالت ممکن و امن ترین عامل بروز جنب. چنانچه روشن^(۳)

۱- همان ص ۸۶

۲- والتراس جوهر - ص ۲۴۲-۲۴۱

۳- همان - ص ۲۴۰-۲۳۹

است. چون موازنه قدرت را مطلوب می‌نندارد و تغییر آن را نامطلوب و یکی از علل واصل ترین عامل بروز

جنبه ذکر می‌نماید. وی بر این باور است که با توازن ارزشی که تخصیص یافته است و تمایل کمی از طرفین

برای تغییر و طرف مقابل بر این حفظ وضع موجود، موجب جنبه می‌شود در صورتیکه «من توان با تو عمل از

توازن صلح را حفظ نمود». ^(۱) جنبه. اس لوی همین مفهوم را به گونه‌ای دیگر در چارچوب نظریه واقع‌گرایانه

توضیح می‌دهد و می‌نویسد: «نظریه موازنه مواضع را (جنبه از هر قوه‌ی (سلطه) به عنوان هدف اصلی

دولتها و حفظ تعادل قوا قرار داده است. ^(۲)

«مقاعد ساختن به بزرگی قدرت» یکی دیگر از نظریه‌ها در مورد علت جنبه است. بر همین اساس

والتر اس جونز می‌نویسد: «جنبه زمانی آغاز می‌شود که حرکتی از دو طرف متخاصم برداشته شود که طرف

مقابل را به پذیرفتن برداشت خود از قدرت مقاعد سازد. برابر این توضیح همان عاملی که می‌تواند موجب ^(۳)

جنبه شود و به عبارتی هدف استراتژیک جنبه به معنای مقاعد ساختن طرف مقابل به بزرگی و ارائه

۱- همان

۲- جنبه اس لوی، نظریه‌های متعارض سستی‌بین الهی - ره‌یافتن سطح تحلیل - ترجمه پرویز ازیدی - مجله سیاست

دفاعی شماره ۲ و ۳ - تابستان و پائیز ۱۳۷۷ - پژوهش‌های علوم دفاعی دانشگاه امام حسین (ع) شماره ۱۱۷ - ۱۱۶

۳- والتر اس جونز - ص ۲۸ - ۲۷

امتیاز است به هنگام جنب نیز می‌تواند مغرب به معالجه شود. در واقع ادراک از قدرت در نزد طرفین متعادل

(شامل قدرت خود و دشمن) نقش مهمی در شکل‌گیری مفهوم بازدارندگی، شروع جنب، ادامه

آن و حتی پایان کشیدن به جنب دارد که در اینجا بیشتر ناشر این ادراکات و تلاش برای تحمل

آن بر طرف متعادل، در شروع جنب مورد توجه است، در چارچوب این مفهوم و از منظر دیگری

چنانکه لوئیس کوز در مورد ساز و کارهای شکل‌گیری فاز سه توضیح می‌دهد: هنگامی رقابت به فاز سه

تبدیل می‌گردد که طرفین بپوشند موقعیت خویش را با تنزل دادن موقعیت دیگران تقویت کرده،

مانع از دستیابی سایرین به اهدافشان گشته و رقابتی خویش را از دور خارج و مایمی نابود سازند
(۱)

«نا توانی در برقراری ارتباط»^(۲) معبران عامل بروز جنب در نقطه مقابل نظریه پیشین قرار

دارد که تلاش می‌شود مناسبات جدیدی با تحمل برتری خود بر طرف مقابل تنظیم شود. در چارچوب

این مفهوم ارتباطات با ناشر از عوامل مختلف از جمله ندرش ایدئولوژیک یا برداشته‌ای کلیه‌ای

۱- جیمز دورنتی - رابرت فالترزگراف - ص ۲۹۶

۲- فالترزگراف: خویش - صص ۲۵۸-۲۵۷

از بلائی مخدوش و از ادراک معقابل جلوگیری می شود. حاکم شدن چنین وضعیتی در فضاها و کشور
پایه های متفاوت و ناآواری دارد که در پی روند می تواند منجر به وقوع جنب شود. در فضای عدم
ارتباط هر موضوع و رفتار از همین آینه به طور صحیح تحلیل و درک نمی شود، می تواند متبادسوی تفاهم و
افزایش دافعه حضورت و منافسات با دانشهای جدید، مکرر گردد. در چنین فضایی حتی امکان
بازدارندگی نیز وجود ندارد زیرا لازم بازدارندگی برقراری ارتباط و اطمینان از دریافت پیام توسط
طرف معقابل می باشد. جوهری نویسد در این زمینه به طالعان متعددی می اندازد تری اشغال خاص
برداشت نادرست صورت گرفته که شامل این موارد می باشد: برداشت اهریمنی از دشمن، بر
داشتی عقده رانند از خود، برداشتی اخلاقی از خود، بی توجهی بگذری به رویدادها و نشانه های و خامت،
بی تفاوتی نسبت به مشکلات طرف معقابل، اعتماد به نفس بیش از حد نظامی، برداشت شخصی رهبر از
خود، برداشت شخصی رهبر از ویژگیهای خود یا طرف مخالف، برداشت خاص از مقاصد دشمن،
برداشت خاص از قدرت و توانایی های دشمن، زیاد جلوه دادن قدرت نظامی، کم جلوه دادن
قدرت نظامی، برداشتی نادرست از عوامل فوق در نهایت به تقابلهای از پیامها و اعلام منجر شده

و سبب برداشته‌ای نادرست مقابل از قاصد طرف مقابل می‌گردد. (۱)

— انسجام داخلی از طریق مناقشه خارجی "منشاء برخی از جنبه‌های آن باشد، به نظر می‌رسد

پسوانه این نظریه تا اندازه‌ای متأثر از تجربه جنبه‌های اروپا در دوران شکل‌گیری نظام دولت —

ملت بوده است، در واقع "منسجم کردن افراد ملت برای رویارویی با دشمن مشترک" حتی اگر هدف

نیاشد می‌تواند از پیامدهای جنبه‌ها باشد. در توضیح این نظریه سه جنبه خارجی به شماره‌های ۱۸۶۶

تا ۱۸۷۱ برای یکبار به ساختن ایالات آلمان به عنوان نمونه این کتابک جنبه‌های عمده‌ای برای

انسجام داخلی مورد اشاره قرار می‌گیرد. البته این نظریه به رغم ظاهر صحاب کشته آن تاکنون هیچ

گاه به شکل قاطعی اثبات شده است. زیرا اگر در داخل کشور اختلافات مهم از روحی، قومی،

زبانی، مذهبی، یا خانگی وجود داشته باشد، اختلافات در آن سوی مرز می‌تواند روند

اختلافات داخلی را تشدید و پیچیده‌تر نماید. در هر صورت حتی اگر در گذشته به دلیل کاربرد

۱- والتراس جوئز - صص ۲۵۸-۲۵۷

۲- همان - ص ۲۶۶

۳- همان -

۴- جیمز دورن - رابرت فالترگراف - ج دوم ص ۵۰۴

جنب در انجام داخلی، برخی از کشورها یاد و لایه مبارزت به جنب کرده اند، در دوره جدید با توجه
 به ماهیت جنب و تأثیر وضعیت داخلی و افکار عمومی در روند و سر نوشت جنب و رهبران از جمله هزینه
 جنب، تلاش برای ایجاد و انجام داخلی بر پایه ایجاد جنب با دشمن خارجی، یک اقدام شکست خورده
 است و حتی اگر به طور عموماً فخر به انجام داخلی و با سیاستهای اوضاع داخلی با سرکوب، شود
 چنین وضعیتی پایدار نخواهد ماند و در صورت طولانی شدن جنب با ناکامی در جنب دور جدیدی از بی ثباتی
 در داخل شروع خواهد شد و می تواند حتی دستاوردهای یک جنب پیروز را هم مخدوش و گدازد نماید.
 — «مسابقه تسلیحاتی» بر اساس یک تئوری علت بروز جنب تعیین شده است. بدین
 معنا که «کشورهای متخاصم در چرخش از هراس متقابل به دام افتاده (روندی که شکل تئری وانش
 خصمانه نامیده می شود) و حرکت از طرفین خود را در معرض تهدید طرف متقابل می دانند. آمادگی دفاعی
 یک طرف نشانه ای از اهداف نهایی از سوی طرف متقابل تلقی شده و در واکنش به چنین تدابیری به
 مسلح کردن خود می پردازد.» در واقع امنیت طرفین در روند رقابت تسلیحاتی مورد تهدید قرار می گیرد
 (۱)

و همین امر زمینه اقدام به جنب را فراهم می‌سازد. چنانکه از این توضیح روشن است در واقع مستند
 اصلی «اصنبت» است که در روند رقابتی سکلیات و به عنوان پیامد آن مورد تهدید قرار می‌گیرد.
 در عین حال این پرسش وجود دارد که «آیا سکلیات به خودی خود از علل جنبند یا آنکه می‌توانند
 از طریق بازدارندگی علت صلیح قرار گیرند؟ بسیاری از تحلیل‌گران بر این باورند که سکلیات موجب
 جنب نمی‌شود بلکه بیشتر نشانه و نتیجه وجود بدگمانی، دشمنی و فتنه‌های حوارج‌اند. مورخان
 بر این نظر است که «انسان‌ها به دلیل در اختیار داشتن سلاح با هم نمی‌جنبند، برعکس بدان دلیل
 سلاح در اختیار دارند که آن را برای جنبیدن ضروری می‌دانند»^(۱) حاکم هارود در مورد جنب
 افزای اهداف استفاده از آن به چه مورد اشاره می‌کند: «بازداشتن دشمن از توسل به جنب،
 دفاع از خود در صورت عدم توفیق بازدارندگی، دست زدن به جنبی مجاوزکارانه یا مبادرت به
 ارجاع سیاسی، بدین ترتیب سلاح به عنوان اسباب فتنه، ابزارهای خشن هستند که می‌توانند

به وسیله حاکم یا مدافع مورد استفاده قرار گیرند. مؤرخین کارزنده درین مطالعه کامپیوتری کاملاً ذهنی
(۱)

تمام مسابقات تسلیمی تاریخ را مورد مطالعه قرار داده تا معلوم کنند که آیا مسابقه تسلیمی

موجب جنبش سود یا فتنه کننده صلح است ولی به این نتیجه رسیدند که از ۱۹۵۰ سال پیش از

میلاد مسیح تا عصر حاضر ۱۹۶۵ مسابقه تسلیمی وجود داشته است که از این تعداد تنها ۲ مورد

به جنبش فتنه‌گر دیده و اکثر این موارد استثنای نیز با سقوط اقتصادی همراه بوده است. (۲)

وجود آنکه تسلیمات از شرایط لازم برای جنبش است اما اسلحه شرط کافی جنبش نیست. احتمالاً

نظریه موجود در مورد وقوع جنبش جهانی اول بر اثر رقابت تسلیمی انگلیس و آلمان در زمینه

نیروی دریایی و نیز انگلیسی سیاست تحصیل سلاح بر اثر جنبش اعراب - اسرائیل، پس از اشغال

فلسطین، دگرگونی این نظریه عوثر بوده است. نظریه "مجموع نظامی - صنعتی" با توجه به اینده
(۳) (۴)

۱- همان ص ۵۱۸

۲- والتر اس جوئز - ص ۲۶۳

۳- جیمز دورنری - رابرت فالترزگراف - ج دوم ص ۵۲۲

۴- والتر اس جوئز - ص ۲۶۳

کشج و دگرگیری می‌کواند صفت تولید نظام را گسترش و سودهای مختلف به سمت اینگونه مزانز و

جمع‌نمای نظامی - صنعتی سرازیر کند بی تأثیر در تأکید بر آن به عنوان عامل وقوع جنب‌فکرده است

علاوه بر نظریه‌های یاد شده موارد دیگری وجود دارد که می‌توان به عنوان ریشه‌ها یا

عوامل مؤثر بر آغاز جنب‌فکرده‌شناسی قرار داد. «خفت درنده خوبی و جنگجوی دران»^(۱)

بر اساس رویکرد روانشناسی فردی با بررسی تنش روانی در افراد و تأثیر آن در وقوع جنب

مورد بررسی قرار گرفته است. البته در این زمینه اختلاف نظر وجود دارد، چنانکه طی یک مطالعه گسترده

در سال ۲۵ جنب‌فکرده‌شناسی این جنب‌ها تحت تأثیر بحران‌های روحی و احساسات، رفتار

توده مردم یا دیگر انگیزه‌های غیر منطقی قرار داده است. به همین دلیل تأکید شده است نباید روند^(۲)

کارهای منطقی و عادی از دست چینی‌ها را در زندگی اجتماعی که مردم صلح طلب را به آن‌ها

جنب‌فکرده‌شناسی می‌تواند داده گرفت. رفتار این گونه مردم است که هسته اصلی تئوری جنب‌فکرده‌شناسی^(۳)

۱- والتراس جونز صص ۲۷۱-۲۷۲

۲- همان

وسیع‌ای منطقی برای فصلنامه مناقشه را تشکیل می‌دهد. در عین حال در بسیاری از موارد دولتی‌ها می‌روند
(۱)

حالت خود را در لایحه جنبی سازنده اگر مخالف آشکاری هم با آن نمی‌شود ولی اشتیاق چندانی هم

نسبت بدان وجود نداشته باشد.
(۲)

- "ساختارها و شرایط اجتماعی" در چارچوب نظریات انسان‌شناسانه و جامعه‌شناسانه
(۳)

نخستین درس از تئوری را تشکیل می‌دهد. در چارچوب این نظریه منازعات و جنبه‌های گسترده‌تر پس از

آنگاه متاثر از تنش‌های زیستی یا حالات روانی باشد، از ساختارها و شرایط اجتماعی ناشی می‌گردد

بر اختلاف حالتی فلسفی اعتقاد داشت که جنبه امر ماقبل تاریخی یا زاده غیر زستی نیست بلکه بریده‌ای

است که در مراحل ابتدایی تکامل بشر ظهور یافته است. وی غالب موارد اختلاف خشونت آمیز

را نتیجه الزام‌های قراردادی، سنتی و ایدئولوژیک محض می‌دانست به همین دلیل تأکید می‌کرد بر مایه‌های

انواع جنبی پاسخ‌های فرهنگی هستند که زاده اشکال جمع احساسات و ارزش‌ها می‌باشند. رکارد
(۴)

۱- همان ص ۲۸۸

۲- جیمز دورکیم - رابرت فالتر لراف - ج ۲ - ص ۴۲۱-۴۲۲

۳- همان ص ۴۸۸-۴۸۷

۴- همان

روزگرافس به این موضوع به گونه‌ای دیگر اشاره کرده و می‌نویسد: «پاره از شرایط فنی نظامی به بروز جنب

تک می‌کنند، البته به شرط آنکه شرایط را هم به شرایط دفاعی فائق باشد. وی اضافه می‌کند در شرایط

دفاعی، احتمال بروز جنب کاهش یافته و قطعاً دیگر اجتناب ناپذیر تلقی نخواهد شد. رابرت کوهن و
(۱)

جو زرف نامی نیز در مقاله خود به «زمان» اشاره و تأکید می‌کنند از آنجا که جنب نه به معنای نبرد محض

یا یک کار عملی بلکه به معنای هر چه ای است که در آن عزم مستیز و نبرد از قدرت کافی برخوردار است،

بنابراین در مورد جنب نیز باید مثل آب و هوا مفهوم زمان را در نظر گرفت. بنابراین جنب هم نه به معنای

نبرد عملی، بلکه به معنای وجود تراش مشهودی به چندین در طول مدتی است که هیچ احتمال دیگری

نمی‌رود. در مواقع دیگر صلح حاکم است.
(۲)

— «منافع ملی» در ساختار جدید نظامی سیاسی دولت - علت با وجود این‌ها می‌تواند در

تعریف مفهوم آن وجود دارد برابر نظر محققین و دست اندرکاران روابط بین‌الملل متذکران

۱- مقاله: جنب، تجارت و وابستگی متقابل ۱۹۸۹ - تب نظرهای روابط بین‌الملل - ج اول ص ۱۰۶۲-۱۰۶۵

۲- مقاله: وابستگی متقابل و همگرایی در عصر بین‌الملل - ۱۹۹۰ - تب نظرهای روابط بین‌الملل - ص ۹۶۹

دولت را تسلیم می‌دهد. اختلاف هنگامی برمی‌خیزد که مسائل مفهومی یا ماهوی در مورد منافع ملی مطرح

می‌شود. در عین حال پرستش‌های زیادی در این مورد، به معنای "توفیق واحد و همه پذیر از منافع ملی" (۱)

"تفسیر موضوعی معنی در زمان معنی"، "تفسیر الودیه‌ای کشور و تصمیم گیری و نحوه اجرایی آن و هم

چنین توفیق دوستان و دشمنان وجود دارد. در هر صورت دولت را در دوره جدید با هو ماهیتی با داعیه (۲)

نماندگی مردم نقش بسیار مهمی برای تصمیم گیری و آغاز جنب و جاب اجتناب از آن دارند. این دلایل هم

با توجه به علاقه‌های غیر افغانی و شرایط زمانی، تغییر ماهیت دولت و روابط بین الملل بسیار متنوع

و گسترده است. در عین حال اگر توفیق کاستون بوبول در جامعه شناسی جنب را بپذیریم "اراده‌ها

مگر کم دو ملت است که سرانجام در دوارش علیه یکدیگر می‌جنگند". زیرا جنب به طور کامل به اراده (۳)

حاکمیتی دارد. برابر این توضیح هر جنبی اگر مستقلاً در نظر گرفته شود ارادی، قابل اجتناب و

صرفاً معلول تصمیمی که از دریا باز سنجیده و نیمه شده است، به نظر خواهد رسید. (۴)

۱- شورور کولوویس و جیمز دولف - ۱۹۹۰ - کتاب نظریه‌های روابط بین الملل - ج اول - ص ۲۹۲

۲- همان

۳- کاستون بوبول - جامعه شناسی جنب - ص ۲۴

۴- همان ص ۳

خارج از آنچه در نظریه‌هاست مختلف به عنوان دلایل بارش‌ها و اساساً عوامل مؤثر بر آغاز

جنگ مورد توجه و تأکید قرار گرفته است و باید پیش این فرض که وقوع جنگ‌ها تصادفی نیست بلکه

از دلایل و اهداف خاص پیروی می‌کند و به همین دلیل هم قاعده دارد و نظام فزاینده است و می‌توان به

کشف آن پرداخت و نظریه پردازی کرد، هیچ رهبر یا حکومتی و دولتی جنگ را با اهداف نوعی خود

کشش یا ایندوام خود و کشورش آغاز نمی‌کند. بلکه اهدافی به سبب پیروزی با بقا سر مختلف از آن،

مشاد ورود به جنگ و تصمیم نری و اقدام به آن می‌باشند. اسما و سنتر دریا قه اند نه در واقع حدود

۲/۳ از تمام جنگ‌های قدر کاس بزرگ، آغاز کنندگان جنگ پیروز از کار دریا قه اند. اما جان استو

سنتر پس از بررسی بازده جنگ بزرگ وزن بستم نتیجه گرفته است که هیچ کشور آغاز کننده جنگی،

پیروز از میدان به دریا قه است. البته همه در این مورد توافق ندارند.

(۱)

گونه شناسی جنگ

وجود این واقعیت که جنگ هم چنان بخش مهمی از زندگی انسان را در جوامع مختلف تشکیل

۱- جیمز دورن - رابرت فالترگراف - نظریه‌های متعارض در روابط بین الملل - ۲۰۲ ص ۵۲۹

من دهد و اینده هنوز پاسخ به پرسش قدیمی چرا جنب ها رخ می دهد؟ وجود ندارد، آنگاه فضای

نقص در روش علمی برای شناسایی علل وقوع جنب است یا اینهم چنین مشکلی را باید در ذات جنب

و یکدیگر لگزی آن و با همتر از آن در ماضی حیات بشری بر روی کره زمین جستجو کرد؟ به نفع

حالیستی اکنون ما شمار زیادی از تئوری های راجع به جنب را در اختیار داریم که بر تمام انواع عواملی

که می تواند به گونه شناسی جنب کمک کند، تأکید می ورزند در این باره هم چنان که کارول وینف

(۱۹۷۵) یادآور می شوند اگر چیزی هست نظریه های فراوان و حتی گونه شناسی های فراوان

نظریه ها است.
(۲)

برای نخستین بار پس از جنب جهانی اول در سال ۱۹۲۵ در تفرانس موسوم به «تفرانس علی

و در مان جنب» بیشتر از دوستان پنجاه دلیل برای جنب شناسایی و در چهار عقول عمده سیاسی،

اقتصادی، اجتماعی و روانشناختی جایی داده شد. کونفرانس را این تئوریه ها همان خود نتیجه

۱- کی وی جن هالیستی - بررسی نظریه پدید جنب - ص ۲۱

۲- همان ص ۲۳

گرفت برای جنب می توان علل سیاسی ، تکنولوژیک ، حقوقی ، ادیولوژیک ، اجتماعی ، مذهبی ،
روانی و اقتصادی برشمارد ولی هم چنین نتیجه گرفت : جنب در ذات نظام ملت کشور است باورها
(۱)

و ارزش های متضاد علل جنب اند ، جنب در ذات بشر وجود دارد و جنب ثمره یک محیط اجتماعی

مستلزم است . هم چنین در سال ۱۹۶۹ یک گروه تحقیقاتی ، ۱۶۰ عاقد را که احتمال تبدیل آنرا
(۲)

به جنبی تمام عیار بسیار زیاد بوده در یک خاصه زمانی ۱۵ ساله مورد بررسی قرار داد و فهرست

طولانی مناقشات را به صورت زیر طبقه بندی کرد :

۱- مناقشات ناسوئالیستی ، شامل مناقشات حقوقی ، نژادی ، مذهبی و گروهی که

به دلیل زبان مشترک خود را به عنوان یک عوم تلقی می کنند .

۲- مناقشات طبقاتی ، شامل مسایل مربوط به بهره کشی اقتصادی

۳- مناقشات دگرگونی اصولاً با درگیری میان گروه های دارای هویت مشترک با طبقات

۱- جعفری ام العیوت - رابرت رجیناله - فرهنگ اصطلاحات سیاسی - استوارترین - ترجمه میر حسین

دین زاده کنوردی - انتشارات معین - تهران ۱۳۷۳ - ص ۵۸ ، ۵۷

۲- همان

شخص نمی‌شوند.

قابل توجه اینکه ۷ درصد از موارد مطالعه شده به مناقشات ناسوئالیستی و قومی مربوط

بوده و ۳۰ درصد بقیه به مناقشات طبقاتی و دگر اشکال مناقشته اختصاص داشته است. مناقشات

بررسی شده در ۱۹۶۹ پانزده سال بعد یعنی در ۱۹۸۴ مورد ارزیابی مجدد قرار گرفتند و معلوم شد

که ۳۰ مورد از این مناقشات دست کم یک بار به درگیری‌های شدید داخلی منجر گردید و در ۲۳

مورد، مناقشات بین الهلی تلفات و خسارات قابل ملاحظه‌ای به دنبال داشته اند. لنت و لنتز
(۱)

برای نخستین بار سطوح تحلیل را به صورت نظام‌دارانه کرد و بر این اعتقاد بود که علل چند امر خواه

در سطوح نظام فردی، دولت-ملت و بین الهلی ارائه کرده وی سطح فردی را به سرشت انسانی

و نظریه‌های فطرت تراور هیران سیاسی و شخصیتی و فرایندهای روانی اختصاص داد و در سطح

حلی متغیرهای حکومتی شامل ساختار نظام سیاسی و ماهیت فرایند سیاست‌گذاری و عوامل

۱- لنتز است. جوئی. منطق روابط بین الهلی. ص ۲۴۴

اجتماعی نظریه ساختار نظام اقتصادی، نقش افکار عمومی، و روشهای ذی نفع اقتصادی و غیر اقتصادی

، قومیت و ناسیونالیسم و فرهنگ سیاسی وایدیولوژی را مورد بررسی قرار داد و در سطح بین المللی

به ساختار هر چه مرج طلبانه نظام بین المللی، تعداد قدرتهای بزرگ در نظام، توزیع قدرت نظامی

و اقتصادی در میان آنها، انگوهای اتحاد نظامی و تجاری بین المللی و دیگر عواملی که صرفاً خارجی

مشترک بر این همه دولتها را تشکیل می دهد، پرداخته است. البته این نظریه بعدها مورد بحث و بررسی
(۱)

قرار گرفت و با اندازه ای دستخوش تغییر و تکمیل شد.

حالیست در بررسی نظری بدیده جنگ ضمن اشاره به مطالعات قدیمی پیرامون جنگ و دستبند

دشمنهای جنگ تحت عناوین سیاسی، مذهبی، اقتصادی و مانند آن به پژوهش با اجهتیه که

توسط «لوآرد» انجام یافته و به اثر ما نسباخ و اسکوتر اشاره و من نویسد هیچ پژوهشگری

صافتر به این اقدام چالش انگیز یعنی تقیض در این حوزه دستوار نکرده است. وی علت را دشواری

۱- جب. اس. لوی. نظریه های معارض سترن بین المللی: در حقیقت نوع تکمیلی - ترجمه پرویز انزلی.

مجله سیاست و فقه، ش ۲۴ و ۲۳، تابستان و پاییز ۱۳۷۷ - دانشکده علوم زراعت دانشگاه اراک، ص ۱۴۱ - ۱۳۳

توفیق موضوعات و اندازه گیری آنرا که بسی دشوارتر است ذکر می کنند. هالستی افزون بر این،
(۱)

ضرورت کتب به این موضوع را برای محققین مطرح و مطرح پرسش می کند "چرا برخی مناظرات به جنب

من انجامد، در حالی که برخی دیگر بدان غنای نمی گردد"؟ وی توفیق می دهد آنچه انسان را به خاطر

آن می جنبند در هر زمان دچار کجکلی می شوند و پس اضافه می کند "از دیدگاه من، می از دلایل

نادیده رفتن این پرسش نگرش محققان اصحابی راجع به جنب طی بیشتر دوره قرن بیستم و

مخصوصاً از سال ۱۹۱۸ به بعد می باشد" هالستی در مقاله ارزشمند خود چارچوب کلی برسی
(۲)

پدیده نظری جنب را تحت عنوان مفهوم "چیز صلیح - جنب" توضیح می دهد. طبق این چرخ

موضوعات باعث ایجاد مناظره می شوند. یعنی هرگاه که دو یا چند حقوق در پی دستیابی به اهداف

ناسازگار (مثلاً بخشی ازین سرزمین) برآمده و یا مقابله عوام خاص در باره مسئله می کش

(مانند حقوق راجع به کسب ارضی بی طرف و تجارت درز جانب) اتخاذ کنند. (امکان بروز

۱- کی. وی. ج. هالستی - بررسی نظری پدیده جنب - ص ۱۶

۲- همان

فنازعه وجود دارد) در هر دوره ای برخی موضوعات به عنوان موضوعات فنازعه پدیدار می‌شوند

سیطره هستند. سببش بررسی موضوعات مورد فنازعه که نه تنها عجز به جنب می‌شود تا حدی

ناش از کارکردنش های سیاست‌زاران و تصور آن آنها از جنب می‌باشد. فرضیه مطرح

در این باره این است که هر قدر گزارش های جنب طلبانه بیشتر باشد، وقوع جنب نیز

بیشتر خواهد بود. اما انواع موضوعات نیز بر آن اثر می‌گذارد.
(۱)

نقد روش شناسی بررسی علل وقوع جنب

قبل از جنب عربی اول در ۱۹۱۴ مورخین به یافتن علل جنبی می‌توانند مکتب علامه‌ها بودند

و نسبت به جستجوی ریشه های پدیده تن جنب کوچه‌ها داشتند. وجود جنب یک پدیده مزاجه

مسلم انگاشته می‌شدن نظریه پردازان روابط بین الملل نظریه احمد جنب و پیاده ها آن

برای شناسایی علل وقوع جنب تلاش کردند از سطح جنبی خاص فراتر رفته و تبیین پدیده کلی تر

۱- همان - ص ۸۶-۸۵

۲- جیمز دورنوی - رابرت فالتر کراف - نظریه جامع‌ها در روابط بین الملل - ج اول ص ۲۹۵

جنب یعنی درگیر برای گسسته یا سایر فاعلهای حشوئی که توسط نبروهای سازمان

یا فاعلهای نظمی کتورهای مختلف صورت می‌گیرد، بپردازند. بدریجا جامعه‌شناسان نیز با فاعلهای حشوئی
(۱)

از روش مورخین که بیشتر با رویدادهای گمانه تاریخی روبرو هستند، پدیده تل جنب را درجه اول

مورد دوم قرار دادند.
(۲)

با وجود مطالعات گسترده‌ای که در صوره‌های مختلف علوم اجتماعی برای شناسایی ریشه‌ها

علل وقوع جنب صورت گرفته است هنوز "دو مورد ریشه‌های جنب یک بسین واحد وجود ندارد."
(۳)

برخی علل این کاسته را در روش شناسی علل جنب و جنب دیگر در مشکلات موجود در مورد مطالعه

پدیده جنب ذکر می‌کنند. حالسی معتقد است تا زمانی که نتوانیم تمامی (در صورت وجود) بسین ریشه

و محدود دیگری می‌بینی داشته‌ایم که اگر مورد ادراک قرار می‌گیرند، صورت دهم، از فهم ریشه‌های

که منجر به جنب می‌شود مانع شود، دور خواهیم بود. حالسی بر این نظر است که درباره مطالعه پدیده

۱- همان - ج دوم - ص ۴۲۰

۲- نادر انتخابی - رمون آرن: تقدیم تاریخ و سیاست در روزگار ایدئولوژی - انتشارات راهبر - تهران - ۱۳۸۰ - چاپ اول
ص ۱۵۱

۳- جیمز دورکیم - رابرت فالتر تراف - نظریه‌های متعارض در سوسیولوژی - ج دوم - ص ۵۴۹ - ۵۴۸

۴- کب. وی. جی. هالستی - بررسی نظری پدیده جنب - ص ۷۱ - ۷۰

جنب به مشکل وجود دارد که نااندازه‌ای از آن غفلت شده است، این مشکل عبارتند از:

۱- نقش و انواع موضوعاتی که فاضلان بن‌الدین را ایجاد می‌کند.

۲- تعیین درجه اجتماع ریاضی - فکری که در آن جنب صورت گرفته، که گاهی به گونه‌ای اصلی

گرایانه‌ای می‌تواند به توضیح ایند چرا برای اقدام به جنب تصمیم‌های اتخاذ می‌شود و یاری رساند.

۳- ارتباط بین توافق نامه‌های صلح و جنب (۱)

با این توضیح مجموعه عوامل متعددی وجود دارد که گاهی‌ها روش شناسی عقل جنب را

افزایش می‌دهد و با وجود نداشتن مطالعاتی که انجام گرفته است ضرورت توجه به سایر موضوعات و

مسائل را بیشتر نمایانند. پس از این برای شناسایی عقل جنب بخش مهمی از نظریه پردازان معطوف به

روش تک‌عقلی بود. بدین معنا که تلاش می‌شود برای توضیح وقوع یک جنب و سپس تعمیم آن به بزرگ

کل جنب یک «عقل» تعیین و مورد تأکید قرار می‌گیرد. چنانچه هالستی اشاره می‌کند باید معیار روش ادراک

و انگیزه‌ها و محدودتری‌های عقلی نسبت روشنی وجود داشته باشد تا فهم رفتارهای فقهی به جنب

۱- هالستی - بررسی نظری بزرگ جنب - ص ۸۲-۸۱

امکان پذیر شود. در غیر این صورت استیون نظریه‌ها که حاوی نوعی ادراک از شرایط و واقعیت‌های عینی
می‌باشد. فاقد کارکرد مطلوب برای شناسایی علل جنب می‌باشد.

به نظر می‌رسد این توضیح مفهومی را برای روشن شدن مفهوم «علت» و تفاوت آن با دلیل

باید مورد توجه قرار داد. وقتی از علت سخن به میان می‌آید در واقع باید ناظر بر منطقی و وقوع یک رخداد

عینی باشد در حالی که «دلیل» از جنس ادراکات است و نوعی فعالیت‌های ذهنی برای توضیح یک پدیده

عینی و ادراک و تبیین آن صورت می‌پذیرد. به عبارت دیگر دلیل و بیان ادله کار عقل وین بحث

عرفتی است که در ذهن و برای تبیین رخدادها می‌چون عینی صورت می‌پذیرد. به عنوان مثال

هندام که نفته می‌شود آب آتش را خاموش می‌کند، دلیل خاموش کردن آتش آب نیست،

بلکه علت آن است. علت به جایی Cause و دلیل را به جایی Reason ندانند.

در علت شعور، آگاهی و صفت وجود ندارد.
(۱)

هم چنین با توجه به اینکه «علت» یکی از ارکان تفرقه علمی است این پرسش وجود دارد که نسبت

علت با معلول چگونه مورد شناسایی قرار می‌گیرد؟ به عبارت دیگر در تعیین نقش علت در وقوع جنبه

در واقع جنبه معلول فرض می‌شود و برای شناسایی علت آن تلاش می‌شود. حال، سازوکار

شناسایی علت و سپس تعیین نسبت آن با معلول چگونه صورت می‌گیرد؟ آیا ما حقیقتاً

از علت به معلول می‌رسیم یا معلول را به سمت علت هدایت می‌کنند؟ پرسش‌های فراتر از آنند

اسپیک در این باره توضیح می‌دهد:

«در فرهنگ اصطلاحات علت گرا، «علت» اصل و منشاء است و «معلول»

مفروض ثانویه است. نیویم خاطر نشان می‌سازد که تنها بر اساس مشاهده آمان از

«معلول» است که در صدد یافتن «علتها» بر می‌آئیم و بنابراین معلول در حقیقت

مفروض اولیه است و علت مفروض ثانویه. «اگر معلول چیزی است که سبب می‌شود

تا علت، علت گردد، در آن صورت معلول، و نه علت، را باید به عنوان اصل و منشاء

دانست»
(۱)

۱- مقاله: نسبت مدیریت و نظریات تاریخ - ترجمه حسینی نوزدی - فصلنامه تاریخ معاصر شماره ۱۳ و ۱۴ - بهار و تابستان ۱۳۷۹
موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران - مهر ۷۷

توضیح نیمی در اینجا به معنای نفسی نظم موجود در اشیاء نیست بلکه به "تصفی بودن سلسله

مراتب هستی علت و معلول" که معنای شناسایی پدیده ها و نظریه پردازیه می شود، اشاره دارد (۱)

کاستی و نقص موجود در روش شناسی پدیده وقوع جنب بر اساس اصل "علت" ، علاوه بر این

امکان شناخت صحیح از میان می برد، زمینه های پیش بینی و پیشگویی از وقوع جنب را نیز مخدوش

می کند. همین آرن بر این نظر است که امکان ندارد که بتوان از پیش و به گونه ای قطعی و کلی عاملی

(مثلاً اقتصاد) را علت تعیین کننده رویدادهای اجتماعی و تاریخی دانست. هرگونه تلاش برای نظامند

ساختن تعیین گویاگون یک پدیده و بازگرداندن آن به عللی واحد، نهمی خود سرانه وی

بهره از بنیاد علمی است. به عقیده آرن، یافتن عللی که در باز پسین کلی، هر پدیده ها اجتماعی

و تاریخی را توضیح دهد ناممکن است. در عین حال آنچه که مورد نظر آرن می باشد و شکل آرمانی توضیح (۲)

عللی ذکر می کند این است که فرضاً تاریخ پژوه بتواند با اثبات روابط عللی، کلی را که رویداد

۱- همان ص ۷۷

۲- نادر انتخابی - رمون آرن: نقد تاریخ و سیاست در روزگار ایدئولوژیها - ص ۹۹-۱۰۰

تاریخ مشخص (مثل نبرد استرلیس) به چهار چوب آن رخداده است باز آفرینند. آرن مسئله

اصلی را این می داند که چگونه می توان حلقه روابط علت و معلولی را که میان عوامل گوناگونی نه

نایلیون را به دست استرلیس کشاند، برقرار ساخت. به همین دلیل آرن معتقد است "علیت"

تاریخ «همی تواند عام و کلی باشد و «موجبی کامل» در تاریخ وجود ندارد و در بهترین حالت

مورخ می تواند بر «موجبی مثبتی بر احتمال» تکیه زند. هر رویداد تاریخی همواره نتیجه همزمان

شمار بسیاری از عوامل گوناگون است. (۱)

در حوزه مباحث روابط بین الملل چنانکه هالستی توضیح می دهد، از سالیان قبل،

پژوهشگران منازعات، بحران و جنگ به این توافق نظر رسیده بودند که تبیین های «تک علی»

* آرن در نظریات خود میان علیت جامعه شناسی و تاریخی تمایز قایل می شود. زیرا جامعه شناسی

در پی یافتن علل پدیده های است که می تواند تکرار شوند، تاریخ نگاه در «دو یافتن پیشینه پدیده ای

بگذارد و بیست جامعه شناس می گوید به عنوان حاکم بر پدیده های اجتماعی دست باید، حال آنکه

مورخ به بازگویی رویدادها در مسیر بگذارد نشان بسته می کند. (نادرا انتیابی - رهون آرن: نقد تاریخ

و سیاست در روزگار ایدئولوژی - ص ۹۹-۱۰۰)

۱- همان - ص ۱۰۲-۱۰۱

از لحاظ نظری و تجربی ناریسا هستند، به همین دلیل مجوزهایی که بر پایه شناسایی نادرست صورت گرفته

هیچ راهی را برای حل مشکل ارائه نمی دهد و کمک نمی کند به پیش بینی اینکه: چندی چه هنگام، کجا و بر کس

چه موضوعاتی رخ می دهند؟ یافته‌های حاصل از نتایج در پیش بینی و پیشگیری از وقوع جنب دیوید
(۱)

سینگر را بر آن داشت تا چنین بنماید که مطالعه سیستماتیک جنب به منظور دستیابی به هرگونه

پیشرفت نظری صوری با ناکامی مواجه شده است. سینگر راه حل را روی گرداندن از مفهوم علیت

(causality) به مفهوم «رتبیت» (explanation) دانست: مفهوم اخیر

به معنای مجموعه‌ای از توضیحات ممکن به جایی شناسایی یک علت واحد است.
(۲)

پژوهشگران رشته جنب ۲۰ سال پس از آنکه سینگر مشکل را به صورت دقیق مشخص ساختند

اقدام به کنار زدن انواع تک متغیری و تک سطحی تحلیل‌ها کردند. ریچارد منسباخ و جاب و اسلورگر
(۳)

۱- کی-وی-جی هالستی- بررسی نظری پدیده جنب - ش ۲۶ - ص ۶۳-۶۲

۲- هوات - ص ۶۱

۳- همان ص ۷۲

بعد هانوح کا مادہ متفاوتی از بسین را پیشتر ذکر کردند. آنرا یاد آور شده اند که فرانسہاں قابل شناختی

وجود دارد کہ مغرب جنب من شود. «مسیرهای جنب» paths of wav بسیاری از

نشانه‌هایی که در ادبیات سننی و کئی گرایانه وجود دارد را شامل من شود.
(۱)

گوتنسی را این نیز به علت چندگانہ جنب یکدیگر و علم رویکردهای ساده انگارانه در مورد

این مسئله هشدار من دهد کتب جنب در واقعیت امر، حاصل و صفت تمام است کہ در نهایت تقریباً در

برگرفته تمام آن چیزهایی است کہ تا زمان شروع آن جنب برتر از بشر گذشته است. «این در بررسی

به یاد ماندنی خود یک عدل چه عواملی در مورد در جنب‌های جنب ارائه من کند که عوامل آن با سطوح تکنولوژی

، مافون، سازمان سیاسی-اجتماعی و ارزش‌های فرهنگی مناظر است.
(۲)

حالی بر اساس رویکرد کلان‌نویسی و پویایی اهداف «جنب و سیاست» و نقش هدف

به عنوان محرک اولیه و موضوع سبب جنب، معتقد است من توانیم ساختار معارف در بسین را معلوم

۱- کی وی جی حالستی- بررسی نظری پدیده جنب - ش ۲۲ - ص ۷۴

۲- جیمز دورنسی - رابرت فالتر گراف - نظریه‌های معارض در روابط بین الملل - ص ۵۱۴-۵۱۳

کنیم یعنی به جایی که در شرایط پیشین در پی اغراض و اهداف برویم. بدین ترتیب تبیین‌های علمی به

تبیین‌های غایت‌گرایانه تبدیل می‌شوند یعنی جنبه «نه به دلیل اینکه» بلکه «به منظور» [امری]

رخ می‌دهند. تأکید بر هدف تا اندازه‌ای ما را برای عبور از مانع «قدرت تبیین مقصدی‌ها یا تعقیبات

بوم شناختی»، ژنتیکی و روابطی راهنمای می‌کند. مشکل نهفته در این بررسی این نیست که علت‌ها

چرا می‌جنبند؟ بلکه سؤال دشوار این است که علتها برای چه چیز و یا بر سر چه چیزی می‌جنبند؟
(۱)

با این توضیح در بررسی علل وقوع جنب بر خلاف روشهای مرسوم که برای تبیین علل جنب بر

شرایط پیشین به عنوان زمینه‌ها و ریشه‌ها تأکید داشته‌اند، حالتی دگرگونی در روش و تأکید بر اهداف

را مورد توجه می‌دهد که ناظر بر آن نیزه است و لذا پرسش «چرا می‌جنب» جای خود را به پرسش «جنب

برای چه چیز یا بر سر چه چیزی» می‌دهد.

علل وقوع جنب ایران و عراق

بررسی علل آغاز جنب ایران و عراق تاکنون به نحو نسبتاً گسترده‌ای در چهار جوب تئوری

۱- کی. وی جی. هالستی - بررسی نظری پدیده جنب - س ۲۲ - ص ۷۹-۷۸

و تحلیل‌های متفاوت در نزد نظریه پردازان و تحلیل‌گران و رسانه‌ها بازتاب یافته است. به منظور آشنایی با آنچه در این زمینه بیان شده است ابتدا دیدگاه نظریه پردازان خارجی و داخلی و سپس تحلیل‌های ارائه شده در رسانه‌های خارجی و توسط شخصیت‌های بررسی خواهد شد و پس از آن نقطه نظران عراف و امیران مورد نکاتش قرار خواهد گرفت.

در این بررسی و با توجه به دسترسی به منابع موجود، دیدگاه‌های ۲۰ نفر از محققین و شخصیت‌های در رسانه مقالات یا سخنرانی بازتاب یافته است جمع آوری و در متن کتاب یاد دریاورده می‌شود استفاده قرار گرفته است. ابتدا سعی بر این بود دیدگاه‌ها بر اساس نظریات تقسیم و دسته بندی شود چنانچه در بررسی سؤالات در صفحات قبل عمل شد. اما انجام این روش به دلیل پیچیدگی و دشواری مندرج در تحلیل و نظریه‌ها امکان پذیر نبود. بر اساس روش‌های گسری شامل نظرات امریکا و اروپا و شوروی و باسورها منطقه نیز می‌توان روکردها و تحلیل‌ها را دسته بندی کرد ولی محدودیت منابع و ماهیت بررسی‌ها و تفاوت آنچه در این کتاب مورد نظر است و سایر ملاحظات مانع از توجه به این روش بوده است. در نتیجه نظریه‌ها به صورت جداگانه مطرح و سپس تجزیه و تحلیل و در پایان جمع بندی خواهد شد. آنچه از سوی